
Bör vi försöka utvidga nettonationalprodukten till en välfärdsindikator?

Frågan om hur nationalräkenskaperna skall utformas, och vad de skall användas till, har diskuterats flitigt i den välfärdsekonomiska och miljöekonomiska litteraturen det senaste decenniet. Historiskt sett kan man identifiera åtminstone tre viktiga användningsområden. För det första utgör nationalräkenskaperna ett viktigt underlag för den ekonomiska politiken, och det var detta som motiverade att nationalräkenskapssystemet en gång grundlades. För det andra har nationalräkenskaperna kommit att utgöra underlag för empirisk forskning – något som ökat i betydelse i takt med att beräkningskapaciteten har förbättrats. För det tredje har nettonationalprodukten (NNP) ofta använts som en indikator på levnadsstandard eller välfärd. Det är denna tolkning av NNP som är intressant sett mot bakgrund av den välfärdsekonomiska forskningen. Diskussionen om NNP-begreppet som förts i den akademiska litteraturen har resulterat i en teoretisk bas för välfärdstolkningen av ett utvidgat NNP-mått. Det är om detta som denna ledare skall handla.

Varför skulle NNP vara en indikator på nationell välfärd? För att förstå detta är det viktigt att börja med att ge NNP en något bredare definition än vad som varit konvention i nationalräkenskaperna. Låt oss därför göra tan-

keexperimentet att NNP utvidgas i syfte att bättre återspegla konsumtion och kapitalbildning än vad som är fallet i det konventionella NNP-måttet. Detta kan t ex innebära att konsumtionsbegreppet också innefattar fritid och "icke-marknadsprissatta" nyttigheter (t ex miljö kvalitet), samt att nettoinvesteringarna inkluderar inte bara värdet av förändringar i den "fysiska" kapitalstocken utan också värdet av förändringar i naturresursbestånd och humankapital. Tanken att ett sådant utvidgat NNP-mått skulle kunna användas som en indikator på nationell välfärd lanserades för första gången av den amerikanske ekonomen Martin Weitzman. Weitzman visade att ett utvidgat NNP-mått under ideala förhållanden (en perfekt marknadsekonomi) är proportionellt mot nuvärdet av all framtida konsumtion, mätt enligt det utvidgade konsumtionsbegrepp som diskuterades ovan. Något förenklat skulle man också kunna säga, att det utvidgade NNP-måttet återspeglar räntan på nuvärdet av all framtida konsumtion. Detta är naturligtvis ett fantastiskt resultat: det innebär, att vi i princip skulle kunna mäta välfärd i en dynamisk ekonomi genom att bara använda information som är observerbar vid mättillfället. Notera också att den välfärdstolkning av det utvidgade NNP-måttet som följer av Weitzmans

resultat inte påverkas på något avgörande sätt av fördelningspolitiska ambitioner, förutsatt att dessa ambitioner återspeglas i den faktiska resursallokeringen.

Mycket av den forskning som senare ägt rum på detta område har gått ut på, att förfina det utvidgade NNP-måttet i olika avseenden (t ex i syfte att hitta principer för att värdera olika typer av teknologisk utveckling). Underförstått ligger naturligtvis här ett argument, att om vi mäter NNP på ett "korrekt" sätt, så erhåller vi inte bara korrekt information om värdet av resursförbrukningen (vilket skulle förbättra nationalräkenskaperna som underlag för ekonomisk politik och forskning), utan vi erhåller dessutom ett index som är direkt relevant för välfärdsjämförelser.

Är det realistiskt att försöka utvidga NNP-måttet på detta sätt? Flera steg i den riktningen har faktiskt redan tagits. Ett exempel är de beräkningar som gjorts (både i Sverige och andra länder) av värdet av output från utbildningssektorn, d v s värdet av investeringarna i humankapital, genom att med ekonometriska metoder försöka uppskatta hur olika gruppers livsinkomster påverkas av ytterligare ett år i utbildning. I den mån marknaden värderar utbildning på ett korrekt sätt (d v s om inga externa effekter av humankapitalbildning föreligger), så ger dessa beräkningar precis den ytterligare information vi behöver för att värdera investeringar i humankapital och därmed ta ett steg mot det utvidgade (välfärdsekvivalenta) NNP-måttet. Det finns också andra exempel. Hit hör försöken att värdera nettotillväxten (tillväxten minus brytningen) av vissa naturresurser (t ex skog), vil-

ket samtidigt kräver att man försöker beakta de multipla roller naturresurser kan spela i de ekonomiska och ekologiska systemen. Detta har lett fram till vad som brukar kallas "gröna" NNP-mått, eftersom diskussionen av värderingsproblem främst fokuserar på hur man kan mäta värdet av investeringar (eller disinvesteringar) i miljö- och naturresurser. Merparten av de empiriska studier som hittills genomförts behandlar olika aspekter av just detta.

Det är naturligtvis i situationer när marknaden inte förmår värdera transaktioner på ett för samhället korrekt sätt, som de besvärliga värderingsproblemen uppstår. Det traditionella exemplet är externa effekter. Effekter av produktionen på miljön och externa effekter relaterade till humankapitalbildning är välkända i detta sammanhang. Det finns emellertid andra, och troligen minst lika viktiga, anledningar till att marknadsdata inte innehåller all relevant information för att korrekt värdera de komponenter som bör ingå i ett nationellt välfärdsått. Hit hör t ex ofullständig konkurrens och förekomsten av störande skatter (skatter som skapar en kil mellan det pris köparen av en vara, tjänst eller produktionsfaktor betalar och det pris säljaren erhåller). Ofullständig konkurrens på arbetsmarknaden innebär t ex att den lön vi observerar inte kan användas för att värdera fritid. En annan implikation är, att samhällets välfärd reduceras motsvarande den effektivitetsförlust som uppstår till följd av ofullständig konkurrens. Störande skatter ger också upphov till effektivitetsförluster, som har betydelse för hur vi bör mäta den nationella välfärdsnivån.

Detta säger egentligen, att det na-

tionella välfärdsått vi letar efter är ganska olik ett NNP-ått (åven om konsumtion och nettoinvesteringar ges de breda definitioner som nämndes ovan). Orsaken är, att den ytterligare information som behövs för att mäta välfärd (utöver den som finns i marknadsdata) inte bara avser värdet av konsumtionen av "icke-marknadsprissatta" nyttigheter och värdet av nettoinvesteringar (eller nettotillväxt) i natur- och humankapital. Åven t ex värdet av teknologiska skift och (som nämndes ovan) effekter av ofullständig konkurrens och störande skatter är viktiga i detta sammanhang. De två sistnämnda komplikationerna har (mig veterligen) negligerats i empiriska studier på detta område.

Det är naturligtvis poänglöst, sett utifrån syftet att konstruera ett nationellt välfärdsått, att bara utvidga NNP med den ytterligare information vi råkar kunna samla in. Ett ofullständigt (eller felmått) utvidgat NNP-ått är i allmänhet ingen bättre välfärdsindikator än det konventionella måttet. Det skulle i stället mycket väl kunna vara sämre. Dessutom påverkas de värderingsprinciper som avser t ex naturresurser och humankapital också av imperfektioner i marknadsekono-

min. Det finns goda skäl att vara skeptisk till de senaste årens diskussioner om att faktiskt försöka mäta "grön" NNP. Detta delvis på grund av det gigantiska problemet med att samla in all relevant information, men också därför att det i många fall inte är klarlagt hur det nationella välfärdsindex vi avser att mäta faktiskt ser ut.

Min skepsis mot att försöka utvidga NNP till ett välfärdsått skall emellertid inte tolkas så, att den information vi faktiskt kan samla in (utan alltför stora kostnader) är oanvändbar. Tvärtom. Information om t ex fysiska förändringar i naturresursbestånd, eller hur ytterligare utbildning påverkar livsinkomsterna, är relevant både som underlag för ekonomisk politik och forskning. Sådan information finns dessutom (åtminstone i viss utsträckning) redan tillgänglig och utgör därför ett naturligt komplement till det konventionella nationalräkenskapsystemet. Det är kanske framför allt i dessa avseenden som en utvidgning av nationalräkenskaperna fyller en viktig funktion. Däremot är steget till "grön" NNP fortfarande långt.

THOMAS ARONSSON